

Irena Kutyłowska

Zamość - Zamczysko, woj. zamojskie

Informator Archeologiczny : badania 20, 236-237

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wykonano pełną dokumentację profili, inwentaryzację reliktów architektury itp.

Badania i nadzory archeologiczne będą kontynuowane.

ZAMOŚĆ - Zamczysko
woj. zamojskie

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Katedra Archeologii
w Lublinie

Badania prowadziła dr Irena Kutylowska. Finansował MOAR
w Zamościu. Piąty sezon badań. Fortyfikacja nowożytnej
willi podmiejskiej.

Badania archeologiczne na Zamczysku w 1986 r. podjęto w celu pełniejszego rozpoznania reliktów murowanych odsłoniętych w południowej partii fortyfikacji i uchwytenia ich związków z budowlą mieszkalną, po zniszczeniu której pozostał - w centralnej partii stanowiska - nasymp-gruzowy w formie kopca. W wykopach badawczych o łącznej powierzchni 180 m² uzyskano dane źródłowe upoważniające do poniższych stwierdzeń.

1. Z zasięgu warstw gruzowych związanych z kopcem wnioskować można, że budowla mieszkalna w partii centralnej stanowiska miała około 60 m długości na osi wschód-zachód i 35 m szerokości na osi północ-południe. W stosunku do głównej osi fortyfikacji budynek ten przesunięty był o około 15-20 m na zachód.
2. Podobnie jak w latach ubiegłych zaobserwowano duży stopień zniszczenia stanowiska związany z rabunkowym rozbieraniem murów oraz wywożeniem znajdującego się w podłożu piachu w celach budowlanych. Spowodowało to całkowite zniszczenie warstw kulturowych i poziomów użytkowych. W wykopach zakładanych poza zasięgiem gruzu związanego z budowlą mieszkalną, na całym terenie w obrębie muru fortyfikacyjnego, bezpośrednio pod współczesną powierzchnią, występują nienaruszone warstwy calcove.

Pełna analiza zgromadzonych źródeł archeologicznych, architektonicznych, pisanych i kartograficznych pozwala odtworzyć historię siedziby Zamojskich na Zamczysku. W latach 1628-1635 Tomasz Zamojski wznosi na południe od murów twierdzy Zamość, za sztucznie spiętrzoną stawem, podmiejską rezydencję. Jak podają siedemnastowieczne przekazy powstawała ona w dwóch etapach. W latach 1628-1632, zatrudniony na stałe w Zamościu budowniczy Jan Jaroszewicz wznosi obszerny budynek mieszkalny drewniany lub szkieletowy, wzorowany zapewne na tradycyjnym dworze polskim. W drugim etapie, w latach 1633-1635 według projektu włoskiego architekta Andrea dell' Aqua powstaje przy budowlu zwaną dworem lub pałacem dziedzińcem otoczony arkadami oraz mur obwodowy na rzucie nowożytniej fortyfikacji bastionowej. Dwór podmiejski nabiera cech renesansowej willi i warownego zamku. Mimo że elementy obronne bastionowej fortyfikacji zredukowane zostały do wręcz dekoracyjnego muru obwodowego, sylweta całości manifestuje wysoką rangę społeczną i bogactwo właścicieli. Rezydencja, położona w pobliżu miasta, w otoczeniu wody i lasu nazywana jest w dokumentach z XVII w. zamkiem na "Krasnym brzegu". W zamku tym oddziały Bohdana Chmielnickiego założyły w 1648 roku obóz oblężniczy. Spalony przez nich został budynek mieszkalny. To pierwsze oblężenie twierdzy Zamość wykazało jak niefortunnie zlokalizowana została podmiejska rezydencja. Zapewne ze względów strategicznych, wobec burzliwych wydarzeń politycznych drugiej połowy XVII w. nie odbudowano jej, a mur obronny celowo rozehbrano, przygotowując się do kolejnego oblężenia w 1656 r. Po ponad 300 lat trwającym sukcesywnym rozbieraniu i rozgrabianiu jej murów, odsłaniane na Zamczysku fundamenty sprawiają wrażenie rozpoczętej i nigdy nie ukończonej budowli. Stopniowo zacierają się pamięć o pierwotnej funkcji rezydencji Zamojskich na Zamczysku. Prawdopodobnie w XIX w. z Zamczyskiem związana została tradycja o rodowej siedzibie Zamojskich - Skokówce. W zgromadzonych dotychczas materiałach źródłowych brak jest danych, które dowodnie potwierdziłyby tę identyfikację.

Badania archeologiczne na Zamczysku pozwoliły zlokalizować i odtworzyć w miarę możliwości formę architektoniczną rezydencji wzniesionej przez Tomasza Zamojskiego, znanej z licznych przekazów pisanych dotychczas w pełni nie wykorzystanych w literaturze przedmiotu i historii miasta.

Dokumentację i zabytki przekazano do Wojewódzkiego Ośrodka Archeologiczno-Konserwatorskiego w Zamościu.

Ostatni sezon badań.

ZANALÓW, gm. Miączyn
woj. zamojskie
Stanowisko 1

patrz
późne średniowiecze

ŻARY
woj. zielonogórskie
Stanowisko 1, 2, 4

patrz
późne średniowiecze

ŻARY
woj. zielonogórskie
Stanowisko 5

PP Pracownie Konserwacji Zabytków
Pracownia Archeologiczna
Oddział w Poznaniu

Badania prowadzili mgr mgr Edward Krause /autor sprawozdania/, Piotr Sniady, Piotr Wawrzyniak oraz student UAM Piotr Chmielewski. Zlecenie wewnętrzne w ramach zlecenia Wojskowego Rejonowego Zarządu Kwaterunkowo-Budowlanego w Zielonej Górze. Pałac ogrodowy (letni) /z pocz. XVIII w./

Stanowisko 5 to XVIII-wieczny pałac ogrodowy związany funkcjonalnie ze stanowiskiem 1 i 2 w żarach /zamek, pałac/. Stanowisko położone jest nad krawędzią niewielkiej łagodnej doliny Żółtej Strugi, obecnie całkowicie skanalizowanej, w północnej części miasta.

Celem badań było rozpoznanie archeologiczne terenu przy pałacu, określenie sposobu i głębokości fundamentowania jego ścian oraz uzyskanie danych o ewentualnym starszym osadnictwie, którego ślady spotyka się w najbliższej okolicy /stanowiska 1, 2, 4/.

Prace archeologiczne poprzedzone były wykonaniem pomiarów do szkicu sytuacyjnego stanowiska oraz badaniami wiertniczymi. Wynikiem wierceń było stwierdzenie, że teren stanowiska może być interesujący dla badań archeologicznych z powodu chociażby warstw osadniczych i budowlanych o łącznej grubości dochodzącej czasami nawet do 1 m.

Wytyczono po dwa wykopy przy elewacjach południowej i zachodniej o łącznej powierzchni 67,5 m².

Wykopy wyeksplorowano do calca z wybraniem odkrytych obiektów nieruchomych. Stwierdzono, że nawarstwienia i obiekty są tylko nowożytnie i pochodzą z XVIII-XX wieku. Fundamenty ścian pałacu są wykonane z gruzu i kamieni na głębokości około 1 m poniżej obecnego poziomu terenu i wiązane są bardzo skromną ilością zaprawy wapiennej. Na stanowisku nie stwierdzono niestety żadnych, nawet luźnych śladów starszego niż XVIII-wieczne osadnictwa.

Z materiału ruchomego znaleziono około 800 ułanków naczyń glinianych /w tym kamionka, fajans, porcelana/, fragmenty kafli płytkowych, kilkadziesiąt zabytków metalowych /głównie gwoździe kute/, a także 2 fragmenty fajek ceramicznych.

Materiały i dokumentacja z badań znajdują się w opracowaniu w Pracowni Archeologicznej PP PKZ Oddział w Poznaniu.

Badania wykopaliskowe zakończono.